

OP STRAAT BELANDEN KAN IEDEREEN OVERKOMEN

Daklozenproject bij Nederlands op het CSG Augustinus wint de Onderwijsprijs 2022

In de lijn van geïntegreerd taalonderwijs en burgerschaps-
onderwijs is het Augustinus College in Groningen gestart
met een reeks maatschappelijke projecten bij het schoolvak
Nederlands. Leerlingen lezen, schrijven over en spreken met
betrokkenen uit het maatschappelijk veld, denken kritisch
na over onze samenleving en zetten hun taalvaardigheden
zo doelgericht in. Een gesprek met docent Nederlands Dirk
Spijk, nauw betrokken bij de diverse projecten.

WILLEM GOEDHART

Op een herfstige middag in 2020 zitten honderd leerlin-
gen van atheneum 5 in de aula van het CSG Augustinus
in Groningen. Op het podium discussiëren mensen die
je niet vaak op school ziet: een wethouder, maatschap-
pelijk werker, journalist en een dakloze. Vooral die laat-
ste maakt indruk op de leerlingen met zijn tragische
verhaal: als ijverig student van gegoede afkomst aan de
kunstacademie raakte hij langzaam en onbewust in een
negatieve spiraal door een drugsverslaving, waarna zijn
relatie stukliep, zijn bankrekening leeg raakte en hij uit
huis werd gezet. Sommige leerlingen hebben tranen in
de ogen als hij z'n leven vol misère op straat schetst. Dit
hadden ze niet gezocht achter de mensen bij de super-
markt met hun krantjes.

Ver-van-hun-bed-show

De weg naar deze middag is vol toevalligheden. Het be-
gint met de wens van de sectie Nederlands om het saaie,
repetitieve programma in atheneum 5, vol leesvaardig-
heid en formuleren, op te schudden. Daarnaast willen
de docenten Nederlands meer bezig met doelgerichte
taaltaken en het vak sterker maatschappelijk relevant
maken, deels vanwege de roep om burgerschapsonder-
wijs. Een interview in *Trouw* met Ritzo ten Cate, die een
roman schreef over de daklozenproblematiek in Gron-
ingen, helpt ze in eerste instantie op weg. Aanvanke-
lijk is er wat scepsis bij de collega's over het onderwerp:
vinden leerlingen dit wel boeiend, is het niet meer iets
voor beleidsmakers? De sectie verdiept zich echter in de
problematiek en ziet steeds meer aanknopingspunten:
een toename van het aantal dakloze jongeren, vaak ver-

Foto: Peter Cripps

oorzaakt door financiële problemen, de krapte op de wo-
ningmarkt voor starters, drugs- en drankgebruik onder
scholieren en studenten. Een mailtje naar straatkrant *De
Riepe* trekt de twijfelaars over de streep: niet alleen willen
medewerkers van het tijdschrift naar school komen voor
workshops, teksten van leerlingen over daklozen en aan-
verwante onderwerpen kunnen ook geplaatst worden in
het blad. Een mooie win-winsituatie voor beide partijen.

Dirk Spijk, docent Nederlands aan het CSG
Augustinus in Groningen, blikt anderhalf jaar later terug
op het project. Op zijn bureau staat de prestigieuze
Onderwijsprijs die Spijk en zijn collega Trienke Stoker
begin mei uit de handen van onderwijsminister Dennis
Wiersma in ontvangst namen. Het is loon naar werken
voor het team dat het 'daklozenproject' in korte tijd
ontwikkelde. 'We wilden er meteen zo veel mogelijk

facetten van het schoolvak Nederlands aan koppelen:
een column of gedicht schrijven voor de straatkant, een
roman lezen, mensen interviewen, een reflectieverslag
maken. Alles wat leerlingen de afgelopen jaren heb-
ben geleerd, moesten ze nu in de praktijk brengen, en
nog wel over een onderwerp dat ver van hun bed stond,
maar helemaal ging leven toen we ons gezamenlijk erin
verdiepten.' Over die motivatie van zijn leerlingen was
Spijk blij verrast. 'Dit was een project vol reuring, ein-
delijk eens wat anders dan les uit een schoolboek. Maar
leerlingen raakten vanzelf ook echt betrokken door de
mensen die ze spraken en de indringende verhalen van
betrokkenen. Voorafgaand hadden velen een stereotiep
beeld van daklozen: oude vieze mannen die aan de
drank raken en door hun eigen schuld op straat belan-
den. In de reflectieverslagen schreven veel leerlingen

dat hun de ogen waren geopend: het kan echt iedereen overkomen.'

Effectief burgerschap bij Nederlands

De verworven inzichten klinken als impliciete lesdoelen die je eerder zou koppelen aan een vak als maatschappijleer, maar Spijk benadrukt dat het project juist heel goed aansluit bij Nederlands in de bovenbouw. Hij vertelt over de poëzieworkshop die oud-stadsdichter Lilian Zielstra gaf als onderdeel van het project. 'Leerlingen konden de theorie die ze over gedichten hadden geleerd nu in de praktijk brengen, en nog wel met hulp van een professional. Het fijne was dat ze een heel concreet onderwerp hadden om over te schrijven; dat hielp ze om beelden te vinden en zich in een ander te verplaatsen. Ook het feit dat de gedichten gepubliceerd zouden worden in de daklozenkrant, een echt tijdschrift dat overal te koop is, maakte de opdracht voor de leerlingen veel leuker en urgenter dan een willekeurige poëzieworkshop.'

Die grote mate van betrokkenheid zag Spijk ook bij de zogeheten College Tour, waarin verschillende betrokkenen uit het maatschappelijk veld door auteur Ritzo ten Cate werden geïnterviewd over de daklozenproblematiek. 'De aanwezige leerlingen uit atheneum 5 bedachten van tevoren niet alleen persoonlijke en dappere vragen die ze zelf stelden aan de sprekers, ze bleven ook zitten om na te praten, en sommige wilden weten wat zij zelf konden doen om een dakloze te helpen. Dat noem ik nou effectief burgerschapsonderwijs!'

Voortschrijdend inzicht

Natuurlijk zagen Spijk en zijn collega's ook genoeg punten voor verbetering gedurende het project. Zo moesten er wel erg veel verschillende teksten worden geschreven in een kort tijdsbestek, met name de column bleek een lastige vorm. In de toekomst willen ze meer selecteren en ook voorbeeldteksten in de betreffende genres aanreiken om te voorkomen dat leerlingen een betoog schrijven in plaats van een column, waarin de juiste toon en stijl belangrijker zijn dan verbindingswoorden of punts-gewijze argumentatie. Ook willen ze leerlingen zich meer zelf in de problematiek laten verdiepen, zodat ze oefenen met het kritisch oriënteren op bronnen en (digitale) media.

Een maatschappelijk project als dit klinkt leuk en leerzaam, maar is het ook goed te realiseren binnen het

DE LESACTIVITEITEN VAN HET BEKROONDE DAKLOZENPROJECT IN ATHENEUM 5

- Nulmeting over de kennis van leerlingen en houding tegenover daklozen
- Klassikaal achtergrondartikelen lezen en online documentaires kijken
- Workshop journalistiek schrijven door medewerkers van straatkrant *De Riepe*
- Lezen en bespreken van de roman *Donkerder* van Ritzo ten Cate over de problematiek
- Workshop thematische poëzie schrijven door oud-stadsdichter Lilian Zielstra
- Leerlingen schrijven columns en gedichten die in straatkrant *De Riepe* verschijnen
- College Tour: groepsgesprek met dakloze, wethouder, medewerker daklozenopvang en redacteur van de straatkrant, waarbij leerlingen in de zaal vragen stellen aan de sprekers
- Reflectieverslag maken met terugblik op nulmeting en het gehele project

De lessen vonden plaats bij het schoolvak Nederlands verspreid over een kwartaal; de leerlingen kregen een beoordeling op hun reflectieverslag.

bomvolle curriculum en de drukke programma's in de havo- of vwo-bovenbouw? Spijk denkt van wel: 'De lessen die je normaal gesproken aan de afzonderlijke talige domeinen besteedt, van lees- en schrijfvaardigheid tot literatuur, kun je hierin integreren. Door leesteksten over een specifiek thema te analyseren en naar aanleiding hiervan teksten te schrijven, oefen je exact dezelfde vaardigheden als in een lesmethode, alleen sluiten de taken beter op elkaar aan en is de betrokkenheid van veel leerlingen zoals gezegd een stuk groter. Hetzelfde geldt voor de literatuurlessen: gezamenlijk een roman lezen over een maatschappelijk thema en daarover in gesprek gaan omvat veel van de leerdoelen waarin leerlingen op het mondeling bevraagd worden. Daarnaast leerden we ze extra vaardigheden die in de toekomst mogelijk van pas

'Dat noem ik nou effectief burgerschapsonderwijs!'

komen, zoals een afspraak maken met een ambtenaar of organisatie. Bovendien kun je het project in een aantal weken uitvoeren, en je kunt het zo groot maken als de tijd en ruimte je toelaten. Wij kregen direct volop steun van onze schoolleiding, waardoor we de College Tour konden inplannen in de lestijd van andere vakken. Docenten hadden daar geen moeite mee: die waren net zo onder de indruk van de bijeenkomst als de leerlingen. Zo'n project zorgt bovendien voor verbinding; andere vakken willen in de toekomst ook aanhaken. Je moet er met z'n allen de schouders onder zetten, en dan is er echt van alles mogelijk.'

Vluchtelingen en de liefde

Dat credo hebben Spijk en zijn vakcollega's zelf ook gevolgd: afgelopen schooljaar zijn ze naast het daklozenproject ook een multidisciplinaire reeks lessen gestart rondom vluchtelingen. De opzet was vergelijkbaar: teksten schrijven en lezen over het onderwerp, waaronder de mooie novelle *De dood van Murat Idrissi* van Tommy Wieringa: een waargebeurd, tragisch verhaal waarin twee Nederlands-Marokkaanse meisjes een jongen naar Spanje smokkelen die onderweg in hun kofferbak overlijdt. Het lukte het Augustinus College zelfs om Wieringa via Zoom met de leerlingen in contact te brengen, die op hun beurt allerlei vragen aan hem stelden over zijn boek, de vluchtelingenproblematiek en zelfs het schrijverschap. Datzelfde was het geval bij opnieuw een geslaagde College Tour, waar een vluchteling uit Syrië die nu in Nederland aan een hogeschool studeert en een taalcoach van een maatschappelijke hulporganisatie geïnterviewd werden. 'Ook hier zag je weer dat leerlingen echt van alles wilden weten van deze mensen: hoe het is om in Groningen te wonen en Nederlands te leren, maar vooral ook wat zij zelf of de maatschappij kunnen doen om vluchtelingen te helpen. Het zijn dergelijke bijeenkomsten die leerlingen na hun eindexamen hopelijk zullen bijblijven en waar ze echt wat van kunnen leren.'

Mede door het enthousiasme van de leerlingen en de mooie eindproducten die de projecten opleveren is de sectie van plan om deze aanpak op nog veel meer onderwerpen los te laten. 'Later dit schooljaar starten we met een project dat voor leerlingen dichterbij komt, namelijk over de liefde. We koppelen hieraan verschillende persoonlijke en sociale kwesties over seksualiteit, gender, machtsverhoudingen en grensoverschrijdend gedrag, maar we willen leerlingen ook zelf de vrijheid geven om via literatuur en andere bronnen dit brede thema te verkennen.' Het meest benieuwd is Spijk naar de speeddate die hij graag wil organiseren met een

'Later dit schooljaar starten we met een project dat voor leerlingen dichterbij komt, namelijk over de liefde'

bevriende collega van een andere middelbare school. 'Het idee is dat we leerlingen daar echt goed op voor willen bereiden: hoe voer je een sociaal gesprek met iemand die je niet kent, zonder dat er een duidelijk praktisch doel aan gekoppeld is? Zulke vaardigheden hebben leerlingen nodig als ze gaan studeren of werken, maar ze leren daar opvallend weinig over op school. En hoe mooi zou het zijn als er daadwerkelijk eerste liefdes ontstaan door deze speeddate?'

Gewoon proberen

Sinds het Augustinus de Onderwijsprijs won, krijgt Spijk regelmatig vragen van vakgenoten en zelfs journalisten over hoe je nu precies zo'n veelomvattend project realiseert. Hij adviseert iedereen om een onderwerp te zoeken dat leeft binnen de directe omgeving van de school: 'In een grote stad zijn dat daklozen, maar op het platteland is dat wellicht minder relevant. Daar kun je dan misschien beter iets doen met de agrarische sector – complexe problematiek die je ook goed van meerdere kanten kunt belichten. En als er een asielzoekerscentrum in de buurt van je school ligt, is het extra zinvol om je met leerlingen in de wereld van vluchtelingen te verdiepen. Belangrijkst is hoe dan ook dat je mensen uit de praktijk bij het project betreft: laat die aan de leerlingen vertellen over hun werk en dagelijks leven, daar leren ze veel van. Wat de omgang met teksten betreft valt altijd wel iets te verzinnen, en hoe doelgerichter de opdrachten zijn, hoe beter de leerlingen ze over het algemeen waarderen. Het is en blijft ook vooral een kwestie van proberen; ik had toen we het daklozenproject bedachten uiteraard nooit verwacht dat er de schooljaren erna een hele reeks projecten zou volgen, laat staan dat we die landelijke Onderwijsprijs zouden winnen. Zolang je enthousiast bent en zelf hart hebt voor de materie, straalt dat over op je leerlingen. Het kost veel tijd, maar juist hun betrokkenheid maakt het helemaal de moeite waard. Begin klein, werk het stap voor stap uit met je collega's en durf de lesboeken te sluiten: daarmee gaat een nieuwe en leerzame wereld open.'

Voor vragen over de projecten kunt u mailen met Dirk Spijk: <spy@csg.nl>.